

PORTRELER-RÖPORTAJLAR

Bilime Adanmış Bir Hayat: Erdal İnönü

İbrahim Ortaş

Prof. Dr.
Çukurova Üniversitesi
E-posta: iortas@cu.edu.tr

Erdal İnönü'yle Görüşmeler

Türkiye'nin yetiştirdiği önce bilim adamı sonra seviyeli siyaset insanı Prof. Dr. Erdal İnönü hayata gözlerini yumdu.

Erdal İnönü iki nedenden dolayı tanındı. Önce bilim adamı, sonrada siyaset adamı olarak. Bilimsel çalışmaları sırasında pek kamuoyu tarafından bilinmezdi. Siyaset onu kamuoyu ile tanıştırdı. Aramızda ayrılırken de saygın bir bilim insanı olarak ayrıldı.

Erdal İnönü'yü tanıma imkanına sahip olduğum için kendimi şanslı hissediyorum. Üniversitelerde bilim tarihi derisinin okutulması konusunda yazdığım bir yazıya e-posta yolu ile yanıt verme nezaketi göstererek konuya sahip çıktığını belirttiler. O günlerde Erdal İnönü gibi bir şahsiyetten e-posta almak beni çok mutlu etmiş, bunun sevincini yaşıyordum. Daha sonra İnternet ortamında yayınlanan Üniversite ve Toplum dergisinin adına "bilim tarihi" adlı ek sayı için iletişime geçtiğimde çok sevinmiş ve katkıda bulunmak için kendi yazdığı bir yazısını vermişti.

Sayın İnönü'yü daha önce Üniversitemizde dinlemiştim. İnönü vakfı her yıl bir üniversitede İsmet İnönü'yü anlatmak üzere 2004 yılı için Çukurova Üniversitesini belirlemişlerdi. Aile Adana'ya gelecekti. O ara yazışmalarımızda Adana'ya geleceğini ve görüşebileceğimizi belirttiler. Adana'ya geldiği gece dahi birlikte olduğumuz süre içinde değişik konuları konuştuk. İkinci gün konferans sonrası daha önce birlikte belirlediğimiz gibi kendisine Üniversiteyi gezdirme şansım oldu. Gezi süresince kendisine çok sayıda bilim, üniversite, araştırma, YÖK, TÜBÜTAK konusunda soru sorarak merakımı gidermeye

Ortaş, İ., 2008, "Bilime Adanmış Bir Hayat: Erdal İnönü", *Toplum ve Demokrasi*, 2 (2), Ocak-Nisan, s. 223-227.

çalıştım. Ziraat Fakültesi arazisini gezdirirken kendisinin tarıma ilişkin soruları olmuştu. Sorumluluğunu yaptığım Toprak Bölümü Araştırma Alanında tanıtma fırsatını yakalamıştım. Alanda çalışanların ve araştırma öğrencilerinin "Acaba gerçekten araziye gelen Erdal İnönü müdür?" diye ikileme kaldıklarını hatırlıyorum. Beklenen bir durum olmadığı için arazidekiler biraz şoke olmuşlardı. Araştırma alanında yetiştirdiğimiz ekolojik greyfurtlardan ikram etmiştik. Konu hakkında bilgi aldı. Yaptığımız ekolojik tarım hakkında bilgi eindiler. Şahsıma daha çok temel araştırma yapmamı önerdiler.

Ziraat Fakültesi tarafından üretilen değişik peynir ve şarapları saraphanede tatmaktan memnuniyet duymuştu. Fakültenin diğer araştırma birimlerini alanın büyüklüğünü öğrendiğinde çok etkilenmişti. Bu denli büyük bir imkanın insan kaynağı yetersizliği ve istenilen ölçüde araştırmaya dönüştürülememesinin önündeki engelleri konuşmuştuk.

Birimlerde bilim konuşulmasını, bilimsel araştırmaların sonuçlarının tartışılmasını ve bunun gelenek haline getirilmesini özellikle istiyordu. Birlikte yaptığımız gezi sonrası benden bilim yazıları yazan ve araştırmadan kopmayan biri olarak araştırma ağırlıklı yazılara önem vermeme istediklerini hatırlıyorum.

Günün sonunda Fen Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümünü ziyaret ettik. Bölümdeki arkadaşların tümünün karşıladığı Sayın İnönü, orada da tamamen bilim ve bilimin sorunlarını konuştu ve tartıştı. Kısacası Erdal İnönü sürekli bilim konuştu.

Türkiye Bilim Anlayışını Bir Türlü Kavrayamadı

Erdal bey, Cumhuriyet öncesi batı bilim tarihi ile Cumhuriyet dönemi ülkemiz bilim tarihi konuları üzerinde çalışarak Türkiye'nin bilimde istenilen düzeye gelmemesinin nedenleri üzerine kafa yoruyordu. Önemli tespitleri vardı.

Türkiye'nin bilimde gelişmemesinin temelinde bilim kültürünün olmaması olduğunu belirtiyordu. Osmanlının parlak döneminde iken 16. yüzyılda Batıda Rönesans ve aydınlama devrimi ve sanayi devrimi yaşanırken, biz yalnızca mutluluğumuzu düşünüyorduk. Osmanlı'da araştırma ihmal edildi. Sanayi devrimi ve aydınlanma devrimi Batıda peş peşe gelişirken, Batı ile aramızdaki fark açılmaya başladı ve bir dönem sonra artık toplum biz bilim yapamayız, artık Batılılar yapıyor, bizim araştırma yapmamıza gerek yok, dışarıdan satın alırız anlayışı gelişti. Bugün artık bu anlayışın iflas etmiş olduğunu ve Türkiye'nin her yönü ile bağımlı hale geldiğini belirtiyordu.

Özellikle ülkemizin bilim tarihinin öğretilmemesinin bugün Türkiye'nin araştırmaya önem vermemesinin nedeni olarak görüyordu. Kopernik ve Galilei'nin dünyanın önünü açtıklarını, ilk defa güneş merkezli yaşamın Batıda bilimsel devrimlerin gelişmesini sağladığını, ancak Osmanlı'nın bunu dikkate almadığını belirtiyordu. Aydınlanma sürecini yeterince kavrayamadığımız için halen bilim üreten bir toplum olmadığımızı düşünüyordu.

TÜBİTAK Kurucuları Arasında Bulunuyordu

TÜBİTAK'ın kurucuları arasında yer alması nedeniyle araştırmancının önemini çok iyi kavramış bir bilim insanıydı. Bilim aşkı hücrelerine işlemiş olmalı ki, siyasetten ayrıldıktan sonra yine bilime ve araştırmaya yönelmişti. Kendisi ile bilim tarihi konusunda makale almak için yaptığım başvuru sonrası iki telefon görüşmesini Feza Gürsoy Enstitüsü'nde çalışırken gerçekleştirmiştim. Açıkçası son derece kolay ulaşılabilir bir insan olması, beni de etkilemedi değil. Her vesileyle araştırmancının Türkiye'nin stratejik kurtuluşu olabileceğini belirtiyordu. Erdal İnönü Türkiye'nin mutlaka yöntem öğrenmesi gerektiğini belirtiyordu. Bilginin alınmasından vazgeçip, bilgiyi üreten bir ülke olmak için de araştırmaya önem vermesi gerektiğini belirtiyordu. Metod çalışmalarına önem verilmesi gerektiğini sık sık vurguluyordu. Türkiye'de buluş yapıp Türk toplumunun yaşamını değiştiremediği için bilimin öneminin ülkemizde anlaşılmadığını düşünüyordu.

Ülkemizin Çağı Yakalamasının Tek Yolu Araştırma Yapmaktır!

Erdal İnönü her fırsatta ülkemizin araştırma yaparak toplumun refah düzeyini yukarı çıkarabileceğini ve buna bağlı olarak toplumun araştırmancının önemini kavrayarak ülkemizin aydınlığa çıkabileceğini vurguluyordu. Sağlığında sahip olduğu yalıtıyı vakfa dönüştürerek, evde aralıklarla araştırma sonuçlarının konuşulmasını sağlıyordu.

Türkiye'de temel bilimlere alanlarında Fizik, Kimya, Biyoloji ve sanırım Jeoloji konusundaki çalışmaları ve alanının seçkin bilim adamları ile ilgili bir çetele tuttuğunu ve temel bilimlere katkısını derlemek istediğini belirtiyordu.

Erdal İnönü, Amerika'da öğrencilik yaptığı ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olduğu 1949-1950 yıllarında babası ile kendi arasında gerçekleşen mektup yazışmalarını kitap haline getirdi. Kitapta ilginç notlar var. Hepimizin oralardan öğreneceği çok şey var. Öğrenci arkadaşların ve diğer ilgi duyanların okumasını isterim. Özellikle mektup yazma kültürünün kaybolduğu günümüzde insanı eğiten, yol gösteren mektupların okunması çok anlamlı olur. Erdal İnönü'nün son yıllarda üniversitelerde ilgi gören bilim tarihi konferansları üniversitelere ciddi anlamda cesaret kazandırmıştır. Bilim tarihi konusunda okuduklarını ve birikimini yazarak öğrencilere yararlı olmaya çalıştığını belirtmiştir.

Erdal Bey, ülkemizi kültürel bilgisi özellikle felsefi bakış açısı, sanata olan ilgisi, edebiyat konusundaki genel ve derin bilgisi ile temsil eden bir şahsiyetti.

Herkes Erdal İnönü'yü Beğeniyor Ancak Onun Gibi Davranmıyor

Sanırım Türkiye'nin temel sorunu, hayatta başarılı örnekleri görebilmesine rağmen bu örnekler uygun davranmamasıdır. Erdal İnönü hakkında görüşlerini belirten siyasiler ve basın etkili kalemleri kadar sıradan insanlar da, merhumun mütevazılığını, kendine özgü üslubunu ve mizah

yeteneğini, siyasete getirdiği ağırbaşlılığı çok beğeniyorlar. Ancak yine bildikleri yolu izlemektedirler. Siyasete getirdiği dürüstlük anlayışı ve gerektiğinde siyaseti bırakabilme erdemliliğini göstermiş olması önemli vasıflardır. Ne var ki, Erdal İnönü'nün Türkiye'de siyasete getirdiği yeri geldiğinde koltuğu başkasına bırakma anlayışına hiç mi hiç itibar edilmemektedir.

İnönü'den Beklenenler ve Yapamadıkları

İnönü'nün hükümette Başbakan yardımcısı ve Dışişleri bakanı olarak görev aldığı 1990'lı yıllarda, kendine bağlı olarak çalışan TÜBİTAK, YÖK ve o dönemde oluşturulan TÜBA'nın daha etkin çalışmalar yürütebilmesi ve GSMH'dan bilime ayrılan payın yükseltilmesi konularında istenen düzeyde başarı sağlanamamıştır. Bu konuyu kendisine sorduğumda; "Yaptık ancak düşük düzeyde gerçekleşti" demişti. "Neden YÖK konusu gündeme alınmadı?" sorusuna yanıt alamadım. Kendilerinin hükümete oldukları dönemde YÖK konusunda bütün üniversite dinamiklerinde büyük bir beklenti bulunuyordu. Bu beklentiye rağmen, görüştüğüm çok sayıda bilim insanı "İnönü sorunu çözemediyse veya gücü yetmediyse yapılacak bir şey yok" düşüncelerini dile getirmiştir. En azından üniversitelerimizin sınırlı sayıdaki üniversitelilik bilinci olan, dinamik ve üretken kişinin hayal kırıklığına kapılması açıkçası beni de kaygılandırmaktadır. Çünkü gerçekten üniversitelerimizde yaklaşık 30 bini tam zamanlı 70 bin akademisyen bulunuyor. Ancak üniversitelilik bilinci konusunda çoğunluğun hassasiyetleri ne yazık ki, yapılan araştırma istatistiklerine göre, arzulanan düzeyde değildir. Bilim aşkı kazanmış bir akademisyenin her ortamda bilimden kopmaması önemlidir.

İnönü Bilim Problemleri İle Uyuyordu

Sayın İnönü için sık sık ifade edilen, bazı siyasilerin de kızdıkları Bakanlar Kurulunda Fizik problemi çözüyor, seçim meydanına giderken harıl harıl fizik veya matematik problemi çözüyor olması aslında hocanın bilimden kopmadığının önemli göstergesidir. Buna karşın, üniversitelerimizde 24 bin makam sahibi olan hocamızın makama geldikten sonra bilimsel çalışmalarına sınırlama getirmesi veya son vermesi maalesef sık rastlanılan bir olgudur. Sayın İnönü'nün ise, siyasette aktif olarak görev aldığı dönemlerde bile, seçim otobüsünde fizik çalışıyor olması, onun yaşamında bilimin önemini ve yerini göstermesi bakımından çok anlamlı bir örnektir.

İnönü'nün Akademisyenliği, bilime verdiği önem, hoşgörüsü, demokratik anlayışı ile örnek bir insan olarak ülkemiz insanlık tarihinde yerini almıştır. İnönü soy isminin ağırlığının bilinci ile kendi bilimsel erki ile kendisine ayrı bir ağırlık kazandırdı.

Siyasetin Beklentisini Neden İnönü Gerçekleştiremedi

Bir bilim adamı olarak İnönü bilim yaparken, tıkanan siyaset, İnönü ismi ile aşılması için istenmeden siyasete katıldığı her davranışında belliydi.

Ülkemizde bilinen siyaset üslubu, bol keseden halka yapılan vaatlerin ötesinde olaya bilimsel bakış açısı ile analiz etmeye kalkması, olaya dürüstlük ile anlatmaya kalkması siyaseti pek tatmin etmemiştir. Çünkü İnönü ideolojik değil, bilimsel sorgulama tekniği ile siyaset yapmak istiyordu. Siyasetin ülkemizdeki dili ile kendisinin dili anlaşamıyordu. Kendisinden masaya vurması, bağırması, alternatif politika açıklaması anlayışına karşı çıkmış. Başkasının onun çantasını taşımasını, şemsiye tutulmasını istememiş. Omuza kaldırılmayı ret etmiş. Halkın paşanın oğlu gibi davranması isteği, sert çıkış yapması isteğini kendi esprili anlayışı ile demokrasi dersi vererek herkesin birer yurttaş olarak davranmasını göstermiştir. İnönü halka sorun çözümünü bilinen yöntemlerin dışında batılı bakış açısında bir demokrasi anlayışına uygun davrandığı görülmekteydi. Ancak bilim adamı anlayışı ile sokağın siyaset yapma isteği pek uyuşmadı.

İnönü siyasetten ayrıldıktan sonra daha çok kendisini bilim tarihi öğretisine verdi. İyi ki bu anlamda siyasetten ayrılmış. Çoğumuz bilim tarihi konusunda kendisinden çok öğrendik.

İnönü'nün Bilime Bakış Açısı Öğretici

Erdal Bey bu dünyada iz bırakanlar arasına ismini yazdırmayı başararak ayrılmıştır. Bilimsel çalışmalarını değerlendirecek düzeyde değilim. Ancak literatüre kazandırdığı "İnönü-Wigner Yöntemi" İnönü'nün şahsında ülkemizi de temsil etmiştir. O, bilim yaptı, üniversite yönetiminde bulundu, bilim kuramlarının oluşmasına katkıda bulundu. Yaşamının son anına kadar öğrenmeye ve öğrendiğini toplumu ile paylaşmaya çalıştı. Bir bilim adamından beklenenleri, eksikliği ve fazlası ile kendi bilgisi, görgüsü ve zekası ile yerine getirmeye çalıştı. İnönü'nün son yıllarda hazırladığı anıları ve bilim tarihi notları, bir bilim adamının kendi kendini yetiştirmesi bakımından önemli dersler içeriyor.

